

Особливості та новели виконання судових рішень в умовах війни

23 вересня 2022

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою конституційного права на судовий захист та завершальною стадією суд провадження. Обов'язковість судових рішень та забезпечення державою їх виконання у визначеному законом порядку заклад конституційному рівні – у частинах першій і другій статті 129 Конституції України. Втім, отримане позитивне судове рішення не його виконання відповідачем та, як наслідок, відновлення захищених судом прав і свобод. Ця проблема є особливо актуально майнових спорів. Небажання боржника виконувати судові рішення, відсутність коштів та майна, інші несприятливі економічні та залишаються поширеними причинами невиконання судових рішень.

Очевидно, що збройна агресія російської федерації проти України та її наслідки ще більш ускладнили фінансове становище б фактичну спроможність виконувати свої зобов'язання. В умовах війни та викликаного нею переміщення осіб критичним також оплати житлово-комунальних послуг.

Водночас, варто пам'ятати, що боржниками можуть бути не лише фізичні особи чи комерційні юридичні особи, але й підприєм інфраструктури, харчової промисловості, оборонно-промислового комплексу, військові частини тощо. Безперерйне функціону суб'єктів є дуже важливим в умовах воєнного стану та не може бути зупинене чи ускладнене навіть попри існування заборгов судовими рішеннями. За таких обставин, примусова процедура виконання судових рішень щодо особливо вразливих або важ потребувала відповідного корегування.

Для вирішення зазначених проблем парламент ухвалив низку законів, що суттєво вплинули на зміст та процес примусового ви судових рішень в умовах війни.

Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» [№2129-IX](#), який набрав чинності 26 березня 2022 року, тимчасово, на період до припинення або скасування вої території України, встановив додаткові можливості для боржників (фізичних та юридичних осіб), а саме:

- фізичні особи можуть витрачати кошти зі своїх рахунків, кошти на яких арештовано, за умови, якщо сума стягнення за вико документом щодо такої особи не перевищує сто тисяч гривень;
- юридичні особи-боржники можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти на яких накладено арешт, але виклю заробітної плати в розмірі не більше п'яти мінімальних розмірів заробітної плати в місяць на одного працівника, та сплати под єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника припиняється (крім рішень про стягнен рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації);
- спрощено порядок відрахування із заробітної плати за рішеннями про стягнення аліментів;
- відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіаі які тимчасово окуповані внаслідок військової агресії російської федерації, у період такої окупації заборонено.

Від 25 серпня 2022 діють закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану»

[№ 2455-IX](#), «Про внесення зміни до пункту 10-2 розділу XIII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про є провадження” щодо зупинення виконання рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунал період дії воєнного стану» [№ 2456-IX](#), згідно з якими у період дії воєнного стану:

1) примусове виконання виконавчих написів нотаріусів заборонено;

2) зупинено вчинення виконавчих дій у виконавчих провадженнях з виконання:

- рішень (крім рішень за позовами фізичних осіб про стягнення заробітної плати, грошового забезпечення військовослужбови за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищ навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройн
- рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги в територіальних громадах, розташо проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають чи перебували у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) відповідно затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, або якщо стягнення за жи комунальні послуги здійснюється щодо нерухомого майна, яке є місцем постійного проживання такої фізичної особи і було зни пошкоджено внаслідок воєнних (бойових) дій.

Окрім цього, 9 серпня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щод процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави»

[№ 2468-IX](#), яким також заборонено відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на тер територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або перебувають у тимчасовій окупації, от (блокуванні), відповідно до Переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та р

державну політику з питань тимчасово окупованої російською федерацією території України, а також прилеглих до неї територій.

Без сумніву, законодавчі зміни щодо надання можливості боржникам здійснювати певні видаткові операції з рахунків, на які на припинення звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; зупинення виконання рішень фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги; унеможливлення стягнення заборгованості з певної категорії боржників заборони примусового виконання виконавчих написів нотаріусів у період дії воєнного стану суттєво покращують становище боржників.

Більше того, зазначені законодавчі приписи є тимчасовими, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, що сприяє захисту прав фізичних, юридичних осіб, національних інтересів у найбільш критичних аспектах.

Водночас, такі дії держави все ж є обмеженням прав стягувачів, адже захист прав боржників відбувається за рахунок інтересів стягувачів. Отримавши позитивне для себе судові рішення, поновити порушені законні інтереси особи, через законодавчі обмеження виконання рішень під час воєнного стану, дуже складно.

Однак, держава має створювати належні організаційно-правові механізми реалізації права на виконання судового рішення, а також забезпечувати функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалене рішення. Невиконання державою позитивного обов'язку щодо забезпечення функціонування запроваджуваної нею системи виконання судових рішень призводить до обмеження конституційного права на судовий захист та нівелює його сутність. З огляду на зазначене, враховуючи тривалість воєнного стану, доцільно передбачити додаткові механізми виконання судових рішень як невід'ємної частини реалізації права на судовий захист, яке не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Такі механізми мають базуватися на принципах співмірності і пропорційності з метою забезпечення балансу прав і законних інтересів стягувачів і боржників, а також балансу між приватним і суспільним інтересом в питанні закріплення обмежень права на виконання судових рішень в умовах воєнного стану.

Матеріал підготував
в межах проекту Центру верховенства права
та Академії Фольке Бернадотта (Folke Bernadotte)
«Верховенство права»